

Možné způsoby vymezení venkovského prostoru

Venkov

- Obydlený prostor mimo městské lokality tradičně charakterizovaný orientací na zemědělství a menší hustotou obyvatel, ale i jiným způsobem života, většinou propojeným s přírodou, a také s jinou sociální strukturou ve srovnání s městem

Venkov z územního hlediska

- Venkovský prostor
- Venkovský region
- Venkovské sídlo

Venkovský prostor

- Prostor zahrnující krajinu a venkovská sídla
- Kontinuálně vymezený prostor
- Souhrn katastrů venkovských obcí
- Území mimo města

Venkovský region a sídlo

- Venkovský region
  - Poměr obyvatel žijící ve vesnicích
    - např. kritérium hustoty obyvatel
- Venkovské sídlo
  - Seskupení obytných a hospodářských stavení plnících různé funkce, mezi kterými hraje důležitou roli funkce zemědělská

Charakter kritérií vymezování venkova

- Subjektivní
- Objektivní vymezení kvalitativní
  - omezená možnost kvantifikace
- Objektivní vymezení kvantitativní

Kritéria vymezení venkova

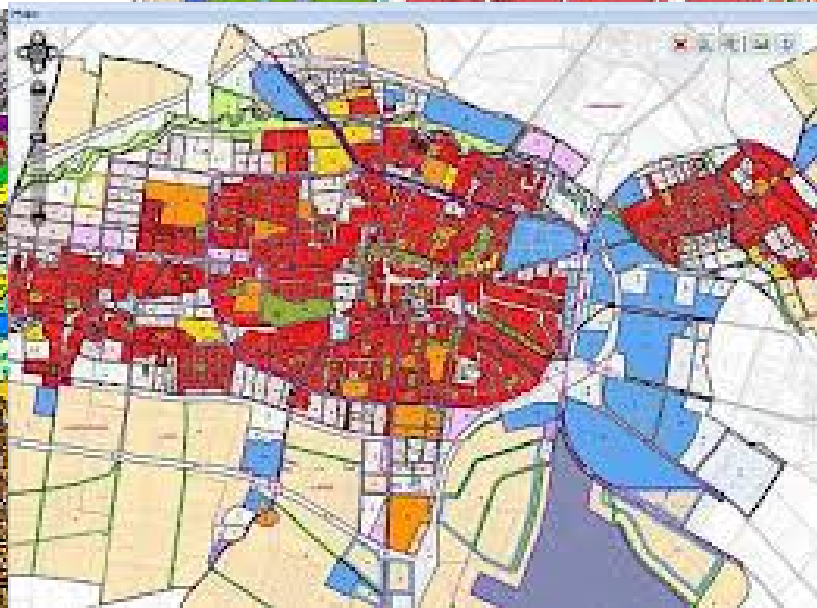
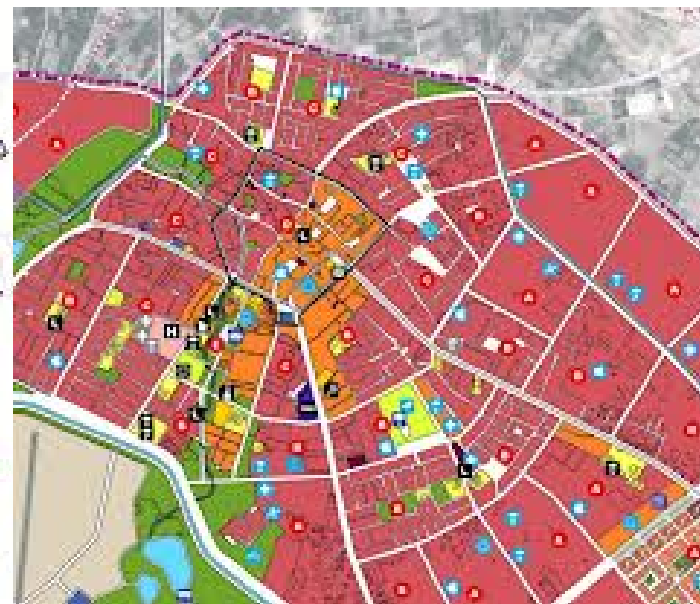
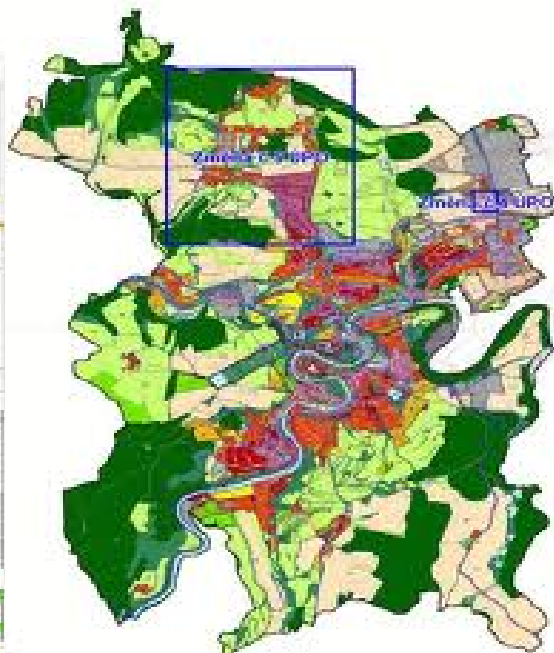
- Urbanistické
- Architektonické
- Sociální
- Ekonomické
- Historické
- Administrativní
- Statistické
- Krajinářské

Možnosti vymezení venkova

- A) urbanistické vymezení:
venkovské sídlo je vymezeno jako sídlo s:
  - typickou urbanistickou strukturou nízkopodlažní zástavby s vysokým podílem rodinných domů
  - s málo vyvinutou uliční sítí s dominantním prostorem návsi jako společenského a kulturního centra sídla
  - vysokým podílem zeleně v sídle.

Příklady urbanistického vymezení

Možnosti vymezení venkova

- b) Architektonické vymezení:

venkovské sídlo je vymezeno jako sídlo s:

- dominancí nízkopodlažní zástavby v individuálních rodinných domech, které nemají vybudován parter (přízemí) určený k obchodní činnosti nebo ke službám.

Venkovský dům je doplněn rozsáhlejším hospodářským zázemím, které sloužilo původně pro zemědělskou prvovýrobu (chlévy, stáje) v současnosti slouží k zabezpečení provozu domu. Pro tradiční venkovský dům je typické vymezení dvora a zahrady s výrazně oddělenými funkcemi.

Možnosti vymezování venkova

- c) Sociální vymezení:

venkovské sídlo je takové sídlo, kde:

- existují mnohem užší sociální kontakty mezi jednotlivými obyvateli sídla
- existuje dlouhodobá neformální sociální kontrola a participace

Možnosti vymezení venkova

- d) Ekonomické vymezení:
venkovské sídlo je takové sídlo, kde:
  - dominantní nebo rozhodující činností je zemědělství (příp. i lesnictví a rybolov) a primární výroba potravin a
  - významný podíl ekonomicky aktivních osob vyjíždí do zaměstnání mimo toto sídlo.

Možnosti vymezení venkova

- e) Historické vymezení:
  - sídlo, které v minulosti získalo městské práva je městem, ostatní sídla jsou vesnicemi.

Možnosti vymezení venkova

- f) Administrativní vymezení
  - městy jsou ty obce, které mají právo používat městská práva a městský znak, vše ostatní je venkov

Možnosti vymezení venkova

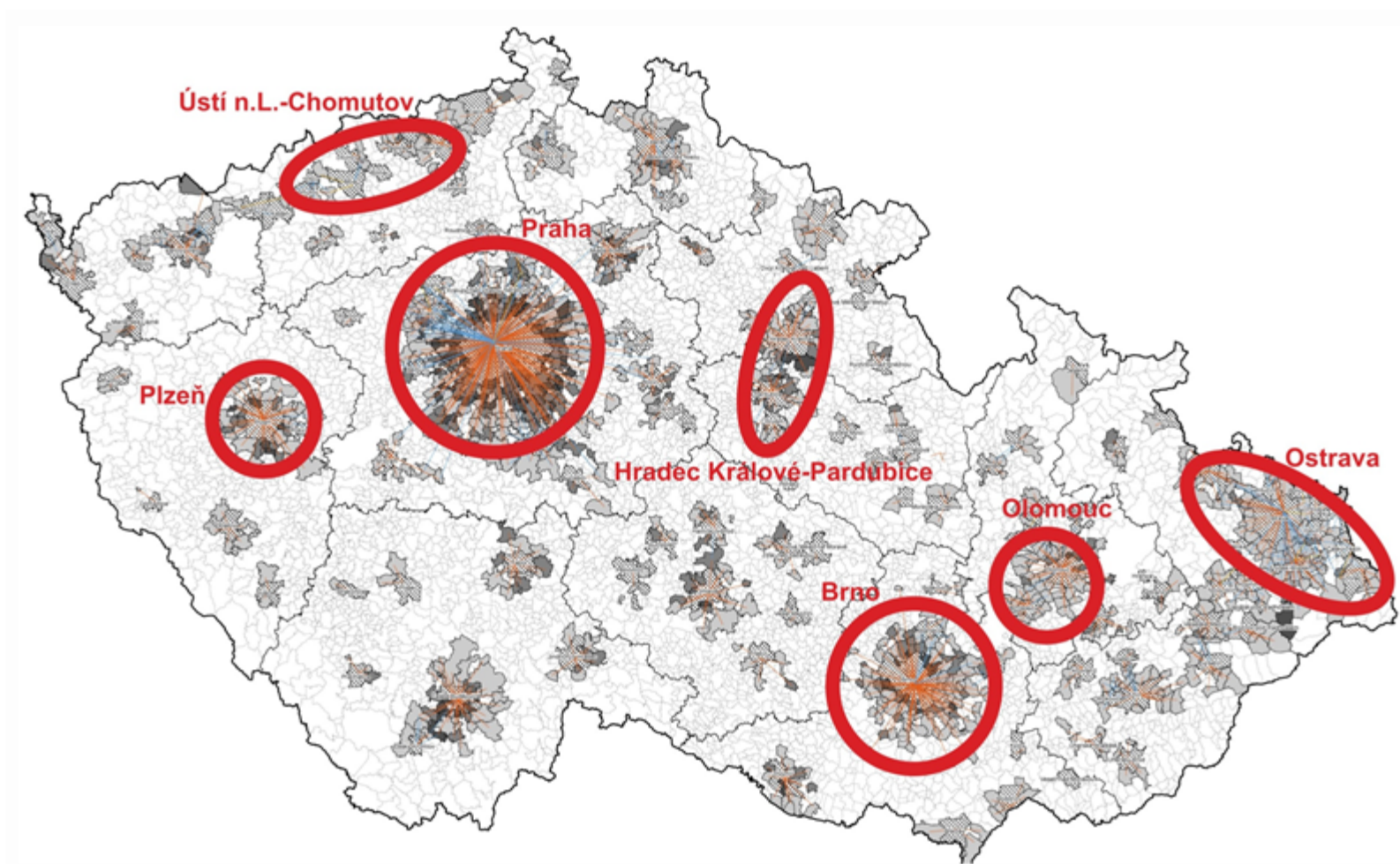
- g) Statistické vymezení
  - dle konvenčně stanovené hranice obyvatel
(obce pod touto hranicí jsou venkov)

Možnosti vymezení venkova

- h) Krajinářské vymezení
  - existence rozlehlé krajiny, která je organickou součástí sídla, vzhled krajiny má venkovský charakter a krajina poskytuje sídlu více funkcí.

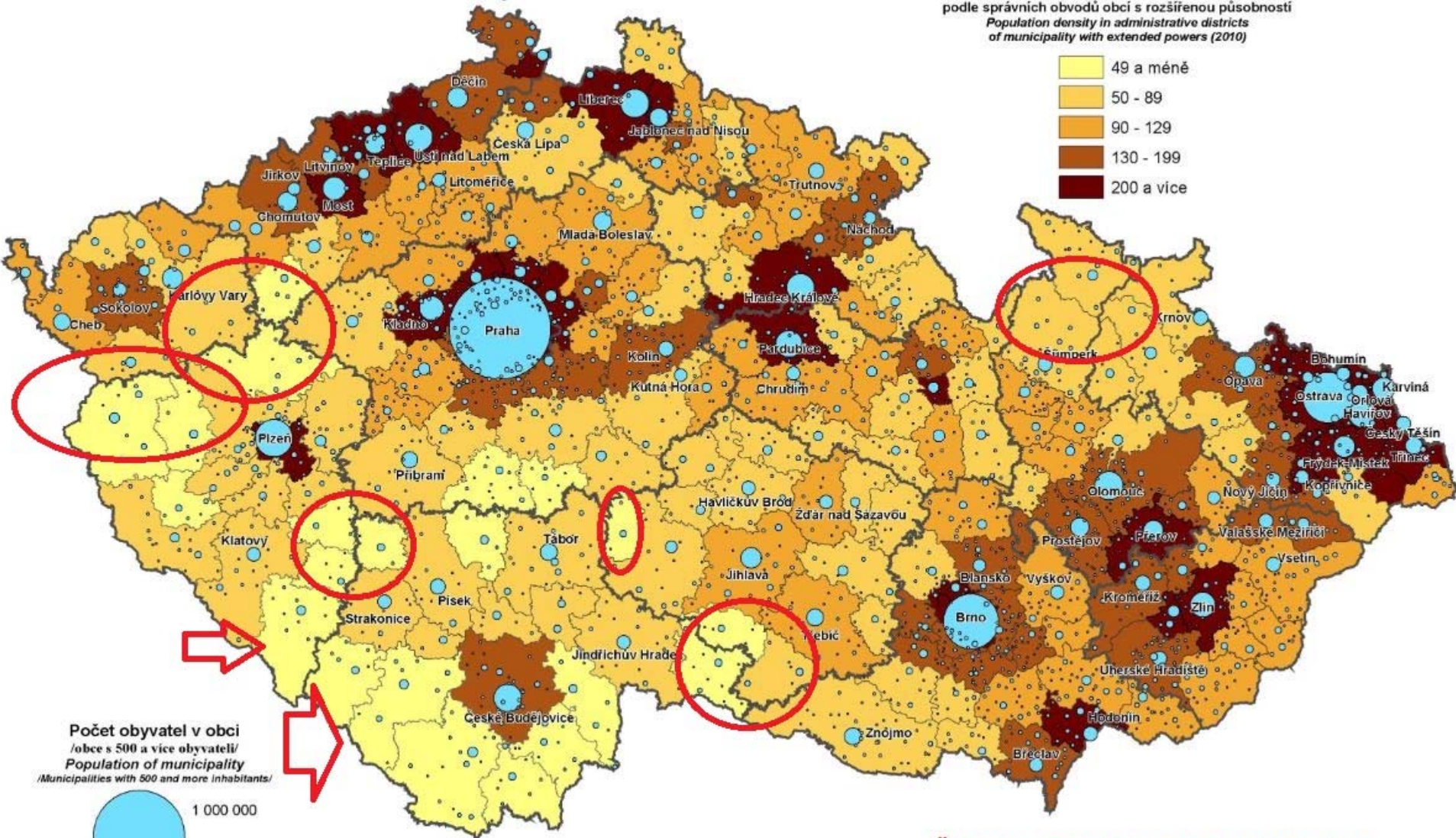
Co není městem je venkov?

Osídlení v České republice

Settlement in the Czech Republic

Počet obyvatel na km² v roce 2010
 podle správních obvodů obcí s rozšířenou působností
 Population density in administrative districts
 of municipality with extended powers (2010)

Počet obyvatel v obci
 /obce s 500 a více obyvateli/
 Population of municipality
 /Municipalities with 500 and more inhabitants/

Názvy jsou uvedeny pouze u měst s 20 000 a více obyvateli
 Only towns and cities with 20 000 and more inhabitants are labeled

Červeně jsou označena místa s velmi malým
 výskytem obcí nad 500 obyvatel.

Kritéria vymezení venkova

- hustota zalidnění
- počet obyvatel
- statut sídla
- zaměstnanost v sektorech
- kombinace

Vymezování venkova

- Vychází obvykle z definic a potřeb projektů a institucí, např.:
  - Eurostat.
  - OECD.
  - Český statistický úřad.
  - Ministerstvo pro místní rozvoj (např. v rámci naplňování politik EU).
  - Ministerstvo zemědělství (např. potřeba definovat příjemce dotací pro Společnou zem. pol. EU).

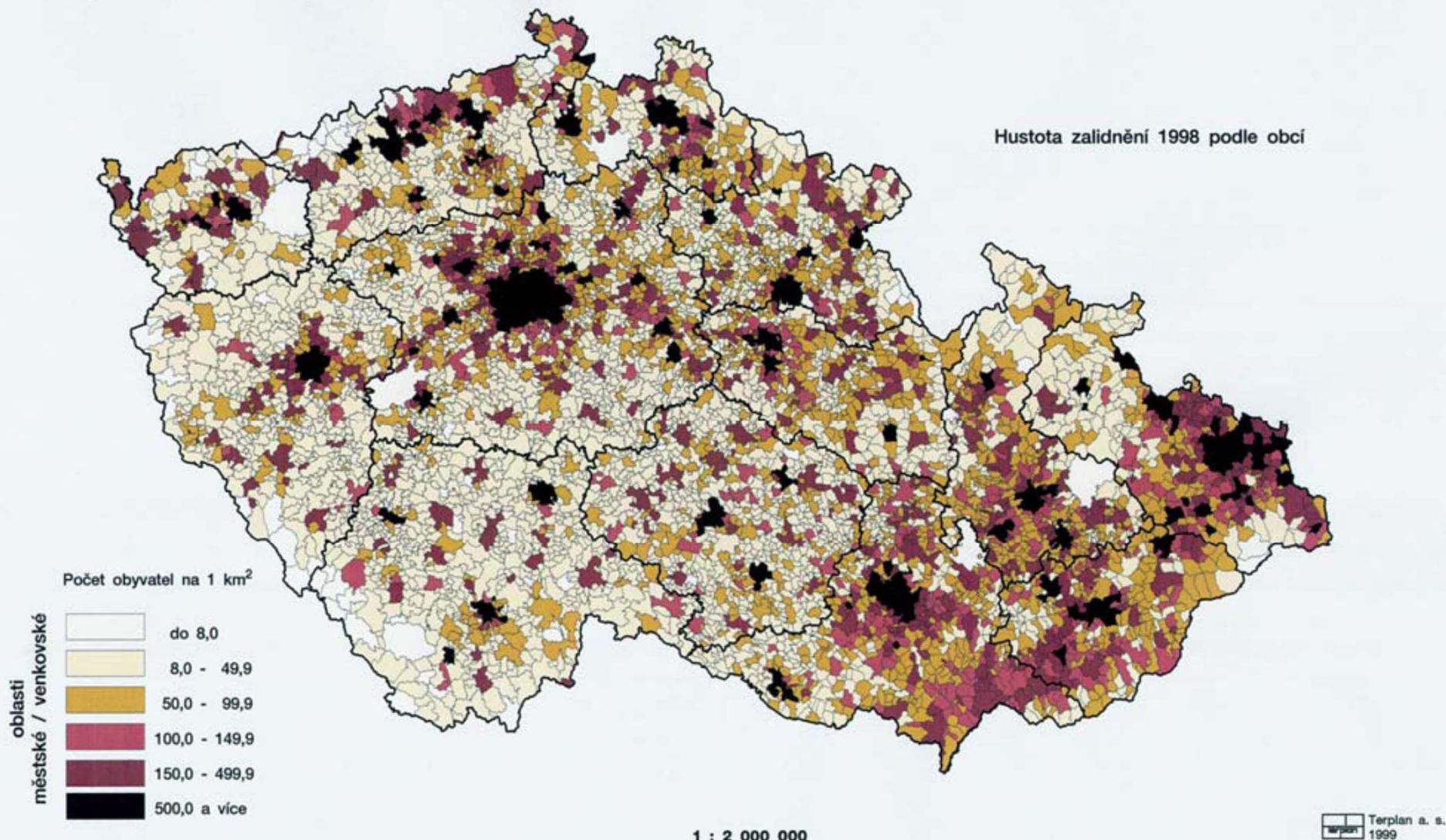
Místní úroveň

- venkovské sídlo je takové, jehož hustota zalidnění je do 100 obyvatel/km² – vymezení uváděné Eurostatem
- venkovské sídlo je takové, jehož hustota zalidnění je do 150 obyvatel/km² (v literatuře se lze setkat i se 100) – vymezení uváděné OECD
- podrobnější rozčlenění na místní úrovni (OECD):
  - extrémní venkovské osídlení do 8 obyv./km²
  - méně zalidněné venkovské oblasti 8 – 50 obyvatel/km²
  - venkovské oblasti 50 – 100 obyvatel/km²
  - smíšené (příměstské) oblasti 100 – 150 obyvatel/km²
  - městské oblasti 150 – 500 obyvatel/km²
  - městská jádra nad 500 obyvatel/km²

Plán rozvoje venkova České republiky na období 2000 - 2006

Vymezení venkovských oblastí podle obcí

Hustota zalidnění 1998 podle obcí

Venkov v EU

Území	Hustota osídlení obvv./km ²	
EU 12	150	
+ EU 3 (Rakousko, Finsko, Švédsko)	25	
EU 15	116	
CEEC 10	98	
CZ	131	
Podíl obyvatel ve venkovských obcích v %		
NL	Nizozemí	3,1
B	Belgie	4,9
UK	V. Británie	8,7
D	Německo	12,0
I	Itálie	14,1
	φ EU 15	17,5
L	Lucembursko	19,3
P	Portugalsko	21,2
CZ	Česká republika	22,3
F	Francie	23,7
E	Španělsko	24,4
EL	Řecko	30,8
DK	Dánsko	32,4
A	Rakousko	34,6
IRL	Irsko	43,1
FIN	Finsko	50,6
S	Švédsko	66,8

Plán rozvoje venkova České republiky na období 2000 - 2006

Vymezení venkovských oblastí podle okresů

Podíl obyvatel v obcích s hustotou pod 100 obyv. /km² podle okresů (1998)

Počet okresů	Typ okresů
9	Převážně venkovské
20	Venkovské s významným středním
19	Venkovské s významným nižším
16	Převážně městské

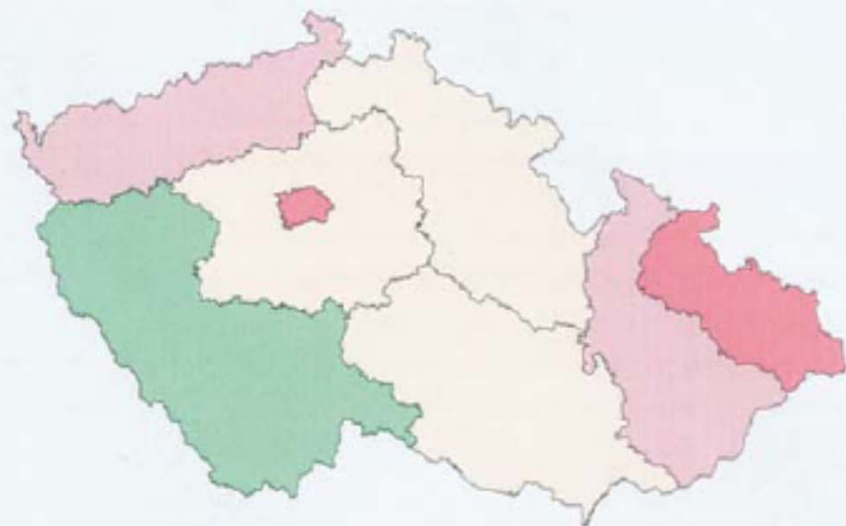
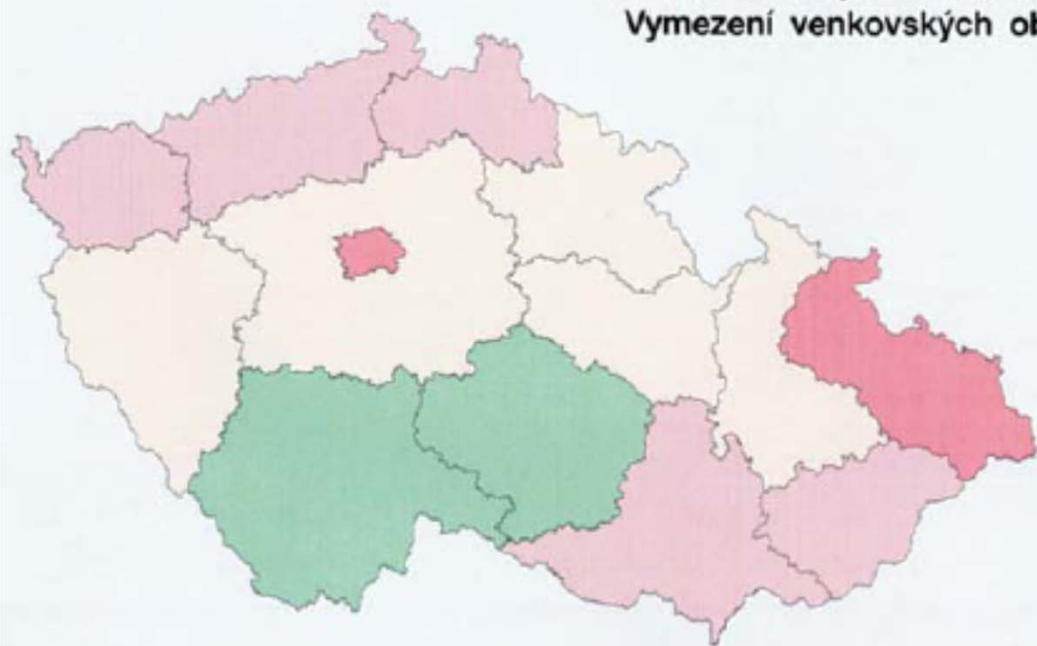
zastoupením venkovských obcí

1 : 2 000 000

Plán rozvoje venkova České republiky na období 2000 - 2006

Vymezení venkovských oblastí podle krajů (NUTS 3) a regionů (NUTS 2)

Podíl obyvatel v obcích s hustotou pod 100 obyv. / km² podle krajů / regionů (1998)

Počet krajů	Typ krajů / regionů	Počet regionů
50,0% a více	Převážně venkovské	0
37,5% - 49,9%	Venkovské s významným středním	1
25,0% - 37,4%	nižším	3
15,0% - 24,9%		2
do 15,0%	Převážně městské	2

zastoupením venkovských obcí

Nová typologie EK

viz <http://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6485296>

- nová metodika

OECD	Evropská komise
venkovská obec:	územní buňky velikosti 1 km ² :
hustota obyvatelstva do 150 obyvatel/km ²	<ul style="list-style-type: none"> • síťové buňky s hustotou rovnou a menší než 300 obyvatel/km² • seskupení buněk, kde je celkem 5000 a méně obyvatel • seskupení bez diagonálních návazností

Typologie regionů dle EK

- převážně městské regiony: podíl obyvatelstva ve venkovských rastrových buňkách menší než 20 %,
- smíšené regiony: mezi 20 a 50 %,
- převážně venkovské regiony: větší než 50 %.

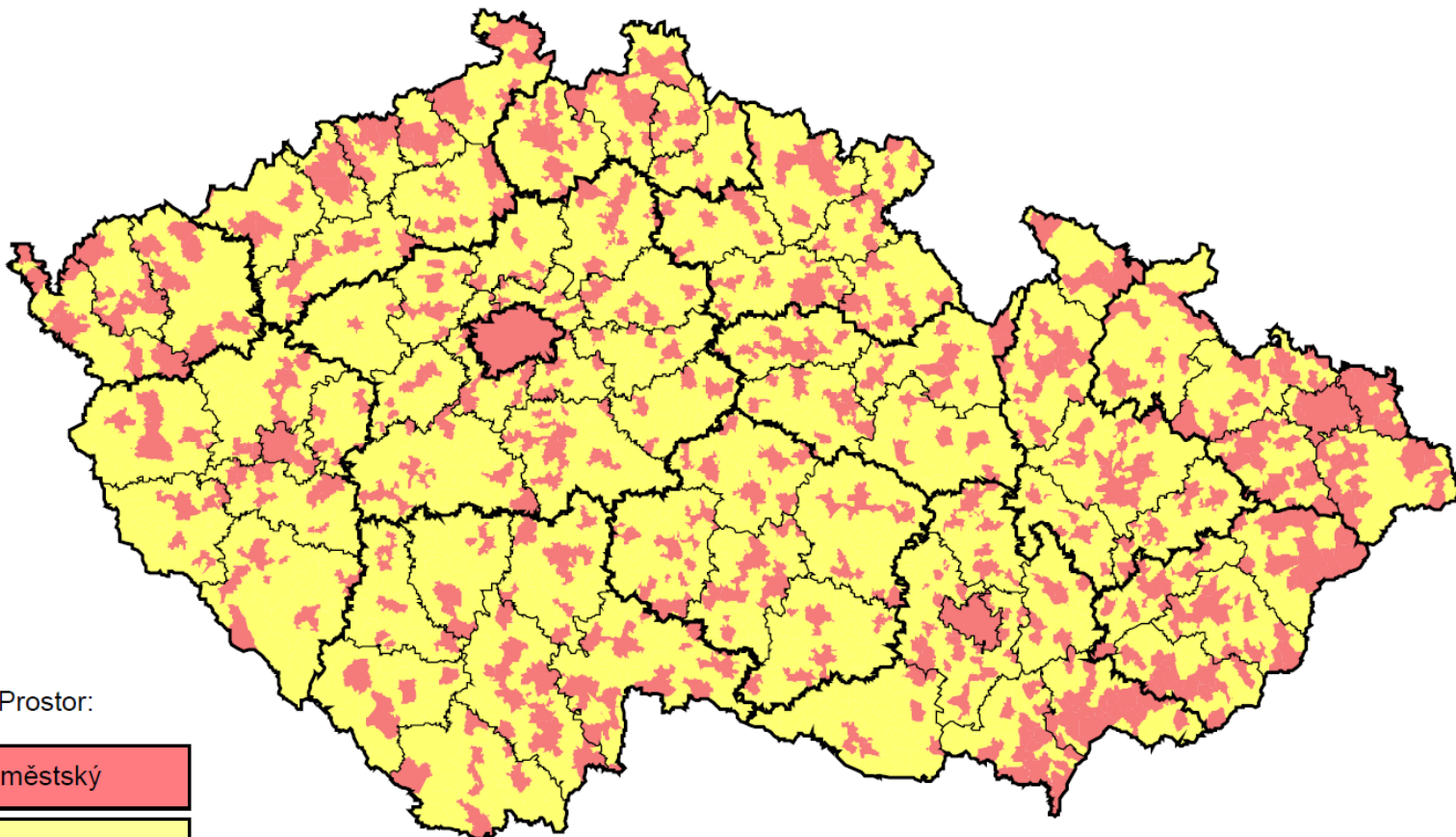
Kritéria používaná v ČR

- hustota zalidnění (do 100 obyvatel/km²)
- počet obyvatel obce (do 2 000)
- statut sídla (obec nikoliv městys, město, statutární město či hlavní město)

Venkov = obce do 2000 obyvatel

stav k 1. 1. 2007

	Počet obcí			Počet obyvatel			Výměra (ha)		
	celkem	venkovský prostor		celkem	venkovský prostor		celkem	venkovský prostor	
		celkem	v %		celkem	v %		celkem	v %
Česká republika	6 249	5 602	89,6	10 287 189	2 714 859	26,4	7 886 702	5 795 824	73,5

Prostor:

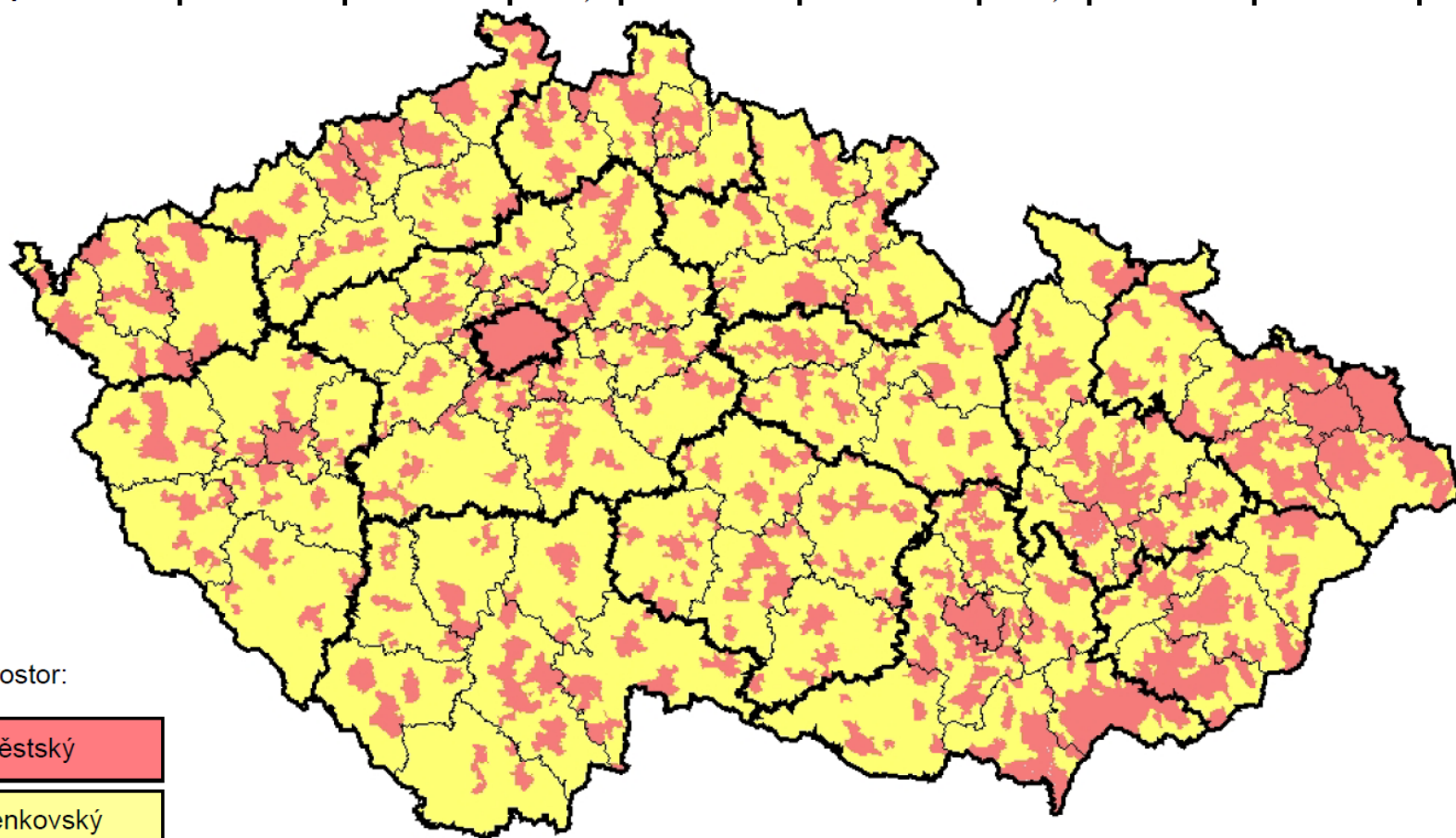
městský

venkovský

Venkov = obce do 1000 obyvatel a obce s velikostí do 3 000 obyvatel a hustotou zalidnění menší než 100 obyvatel/km²

stav k 1. 1. 2007

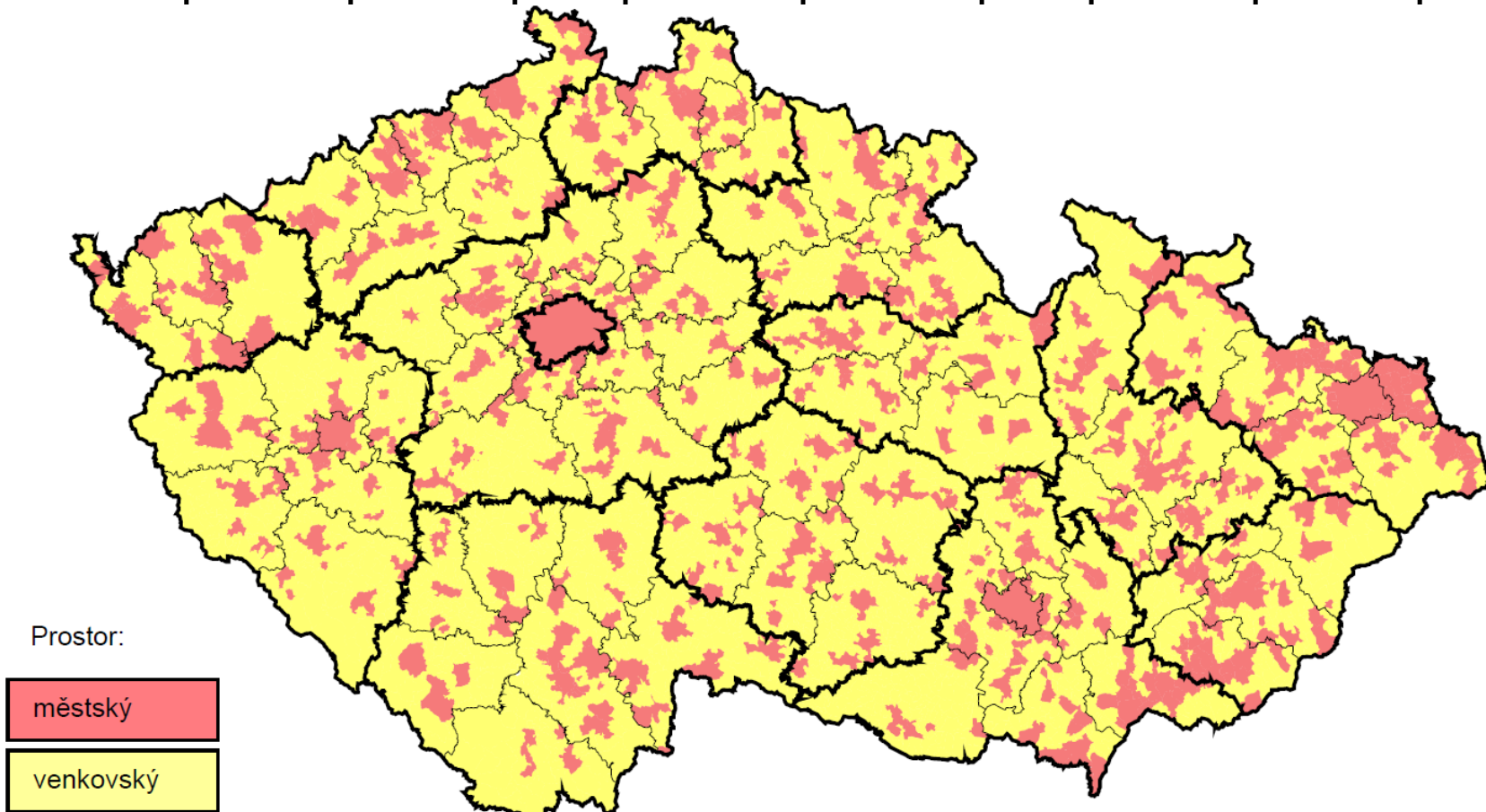
	Počet obcí			Počet obyvatel			Výměra (ha)		
	celkem	venkovský prostor		celkem	venkovský prostor		celkem	venkovský prostor	
		celkem	v %		celkem	v %		celkem	v %
Česká republika	6 249	5 354	85,7	10 287 189	2 442 517	23,7	7 886 702	5 823 714	73,8

Venkov = obce do 1000 obyvatel a obce s velikostí do 3 000 obyvatel a hustotou zalidnění menší než 150 obyvatel/km²

stav k 1. 1. 2007

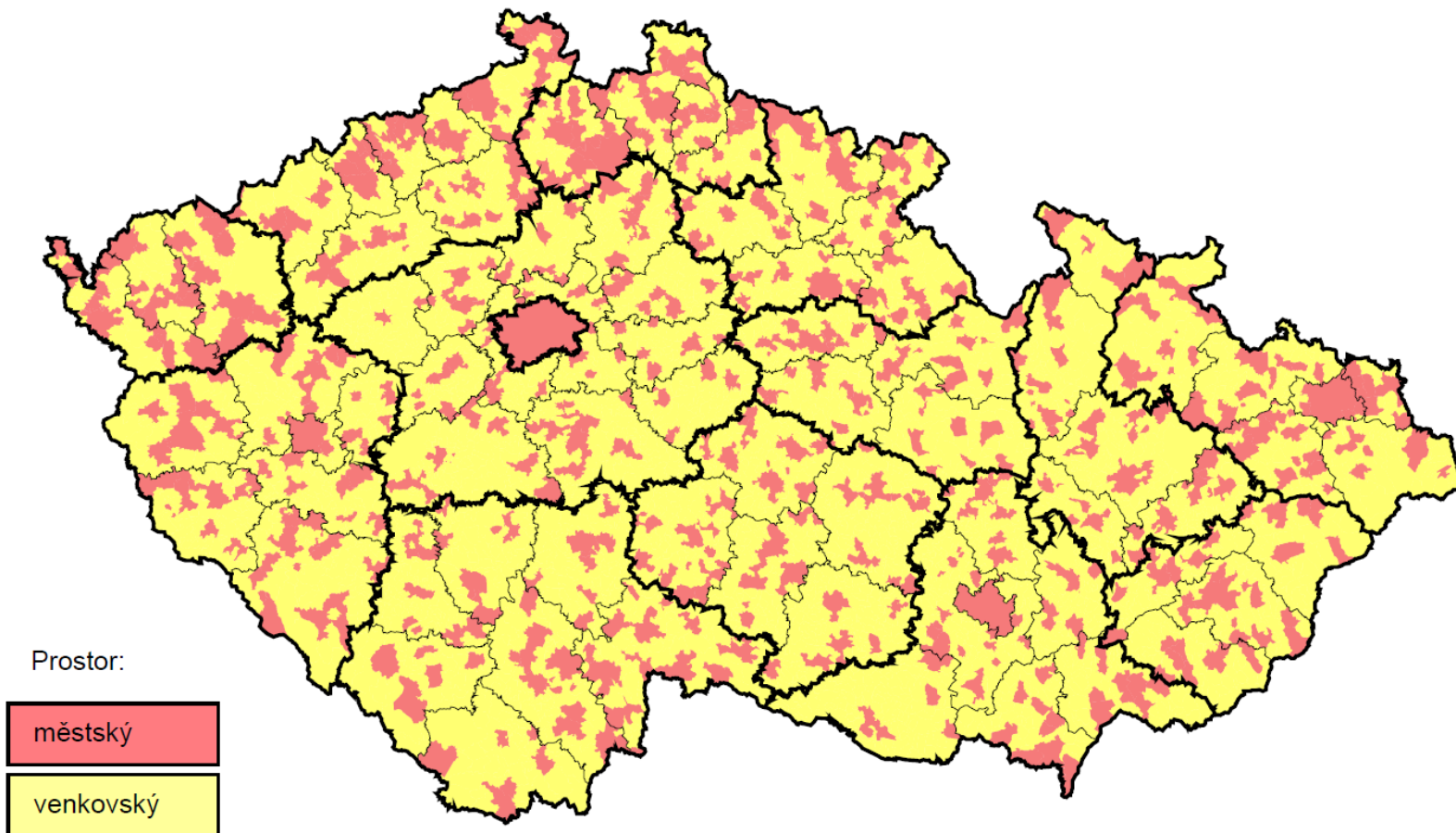
	Počet obcí			Počet obyvatel			Výměra (ha)		
	celkem	venkovský prostor		celkem	venkovský prostor		celkem	venkovský prostor	
		celkem	v %		celkem	v %		celkem	v %
Česká republika	6 249	5 562	89,0	10 287 189	2 784 978	27,1	7 886 702	6 104 348	77,4

Venkov = obce bez statutu města

stav k 1. 1. 2007

	Počet obcí			Počet obyvatel			Výměra (ha)		
	celkem	venkovský prostor		celkem	venkovský prostor		celkem	venkovský prostor	
		celkem	v %		celkem	v %		celkem	v %
Česká republika	6 249	5 690	91,1	10 287 189	3 051 437	29,7	7 886 702	5 891 959	74,7

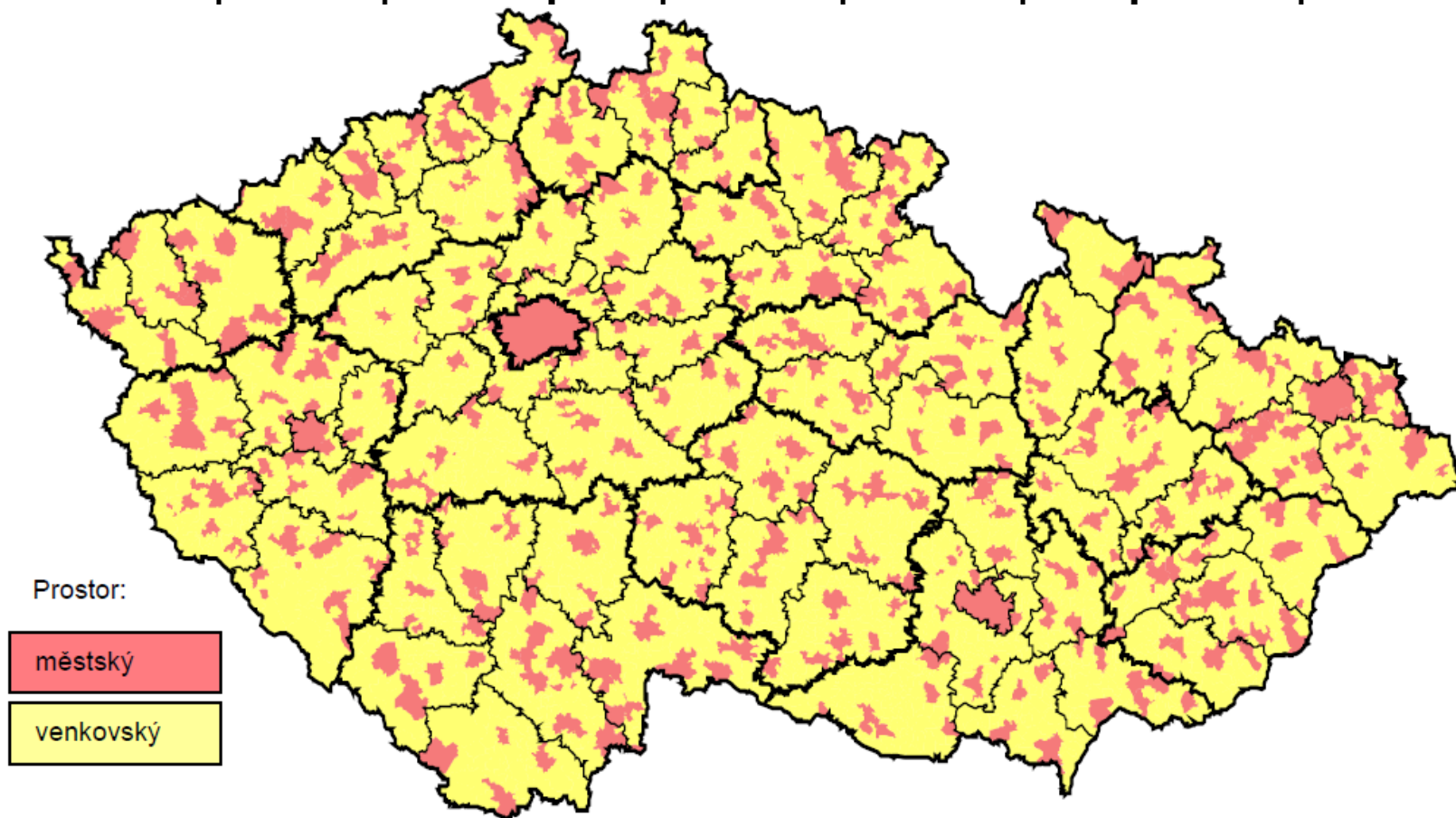

Venkov = obce bez POU

stav k 1. 1. 2007

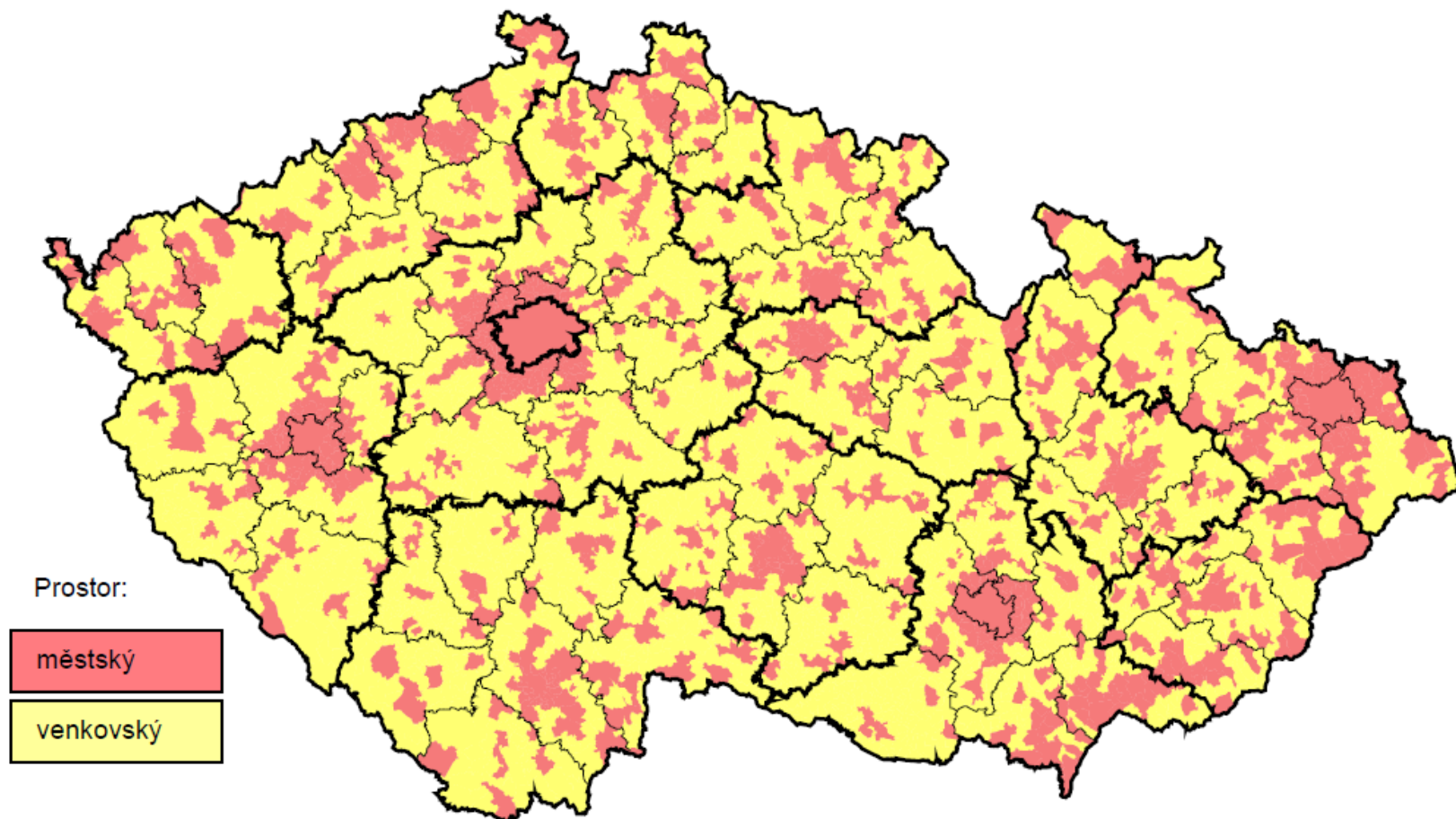
	Počet obcí			Počet obyvatel			Výměra (ha)		
	celkem	venkovský prostor		celkem	venkovský prostor		celkem	venkovský prostor	
		celkem	v %		celkem	v %		celkem	v %
Česká republika	6 249	5 860	93,8	10 287 189	3 523 510	34,3	7 886 702	6 353 170	80,6

Venkov = obce do 2 000 obyvatel mimo obcí v zázemí krajských měst

stav k 1. 1. 2007

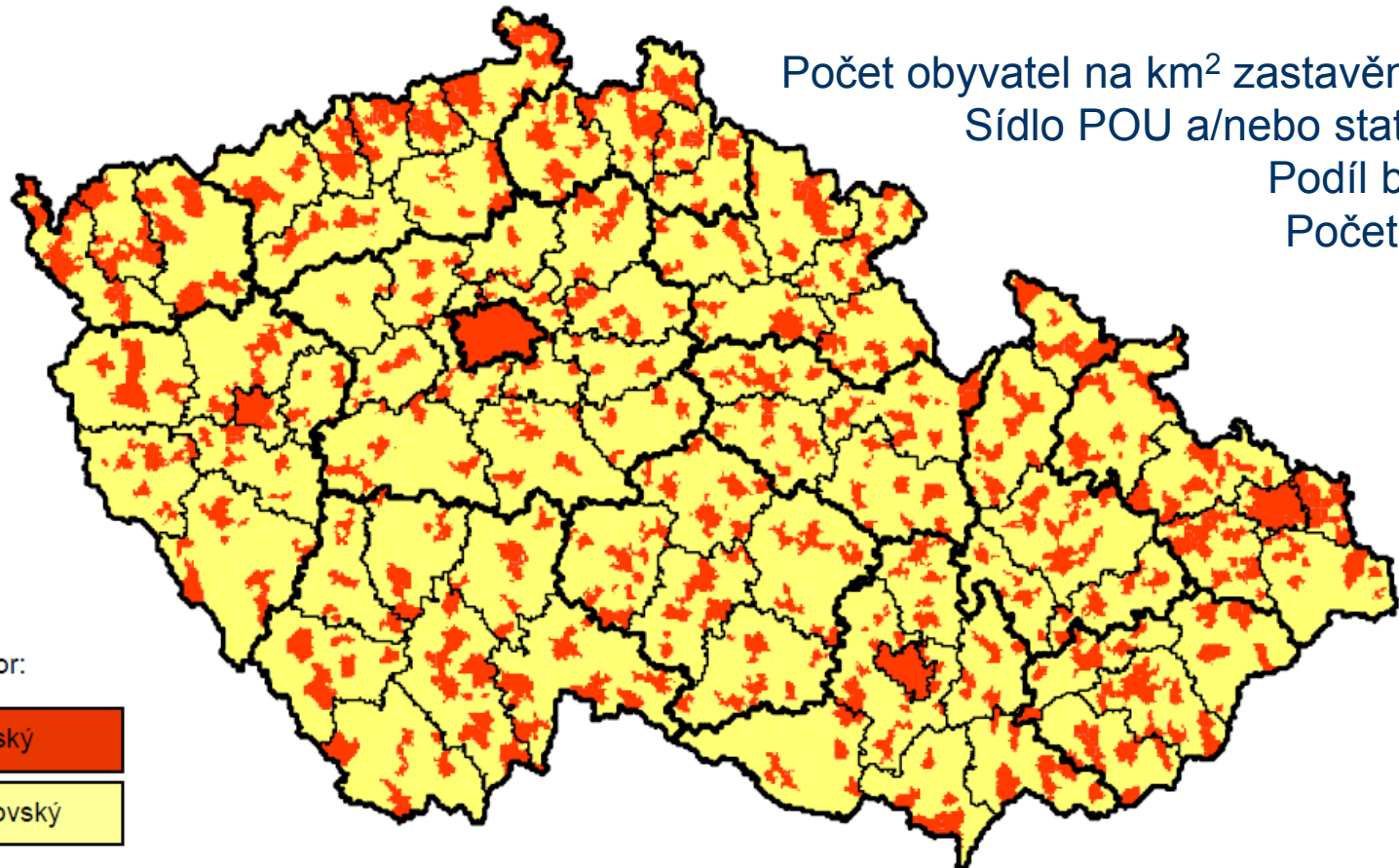
	Počet obcí			Počet obyvatel			Výměra (ha)		
	celkem	venkovský prostor		celkem	venkovský prostor		celkem	venkovský prostor	
		celkem	v %		celkem	v %		celkem	v %
Česká republika	6 249	5 233	83,7	10 287 189	2 455 997	23,9	7 886 702	5 563 165	70,5

Venkov = obce do 5 000 obyvatel na základě 4 kritérií

stav k 1. 1. 2007

	Počet obcí			Počet obyvatel			Výměra (ha)		
	celkem	venkovský prostor		celkem	venkovský prostor		celkem	venkovský prostor	
		celkem	v %		celkem	v %		celkem	v %
Česká republika	6 249	5 734	91,8	10 287 189	3 079 342	29,9	7 886 702	6 124 748	77,7

Počet obyvatel na km² zastavěné plochy
 Sídlo POU a/nebo statut města
 Podíl bytů v RD
 Počet obyvatel

Prostor:

městský

venkovský

Z venkovských obcí předchozí varianty byly vyčleněny obce přechodného typu, a to na základě 4 ukazatelů:

- počet obyvatel obce: více než 3 000 → 1 bod
- počet obyvatel na dokončený byt v letech 1997 – 2006 u obcí nad 300 obyvatel: ≤ 50 → 1 bod
- změna počtu obyvatel v letech 1993 – 2006: ≥ 25 % → 1 bod
- vzdálenost od krajského města: podle významu centra (viz následující tabulka) → 1 bod

Přehled měst, hraniční silniční vzdálenosti a počet obcí v příměstských zónách (varianta 8)^{*)}

Město	Vzdálenost (km)	Počet obcí	Město	Vzdálenost (km)	Počet obcí	Město	Vzdálenost (km)	Počet obcí
Praha	30	365	Ústí nad Labem	10	8	Olomouc	10	17
Brno	20	58	Liberec	10	5	Zlín	10	4
Ostrava	20	46	Hradec Králové	10	8	Jihlava	7,5	9
Plzeň	15	35	Pardubice	10	27	Karlovy Vary	7,5	5
České Budějovice	10	30						

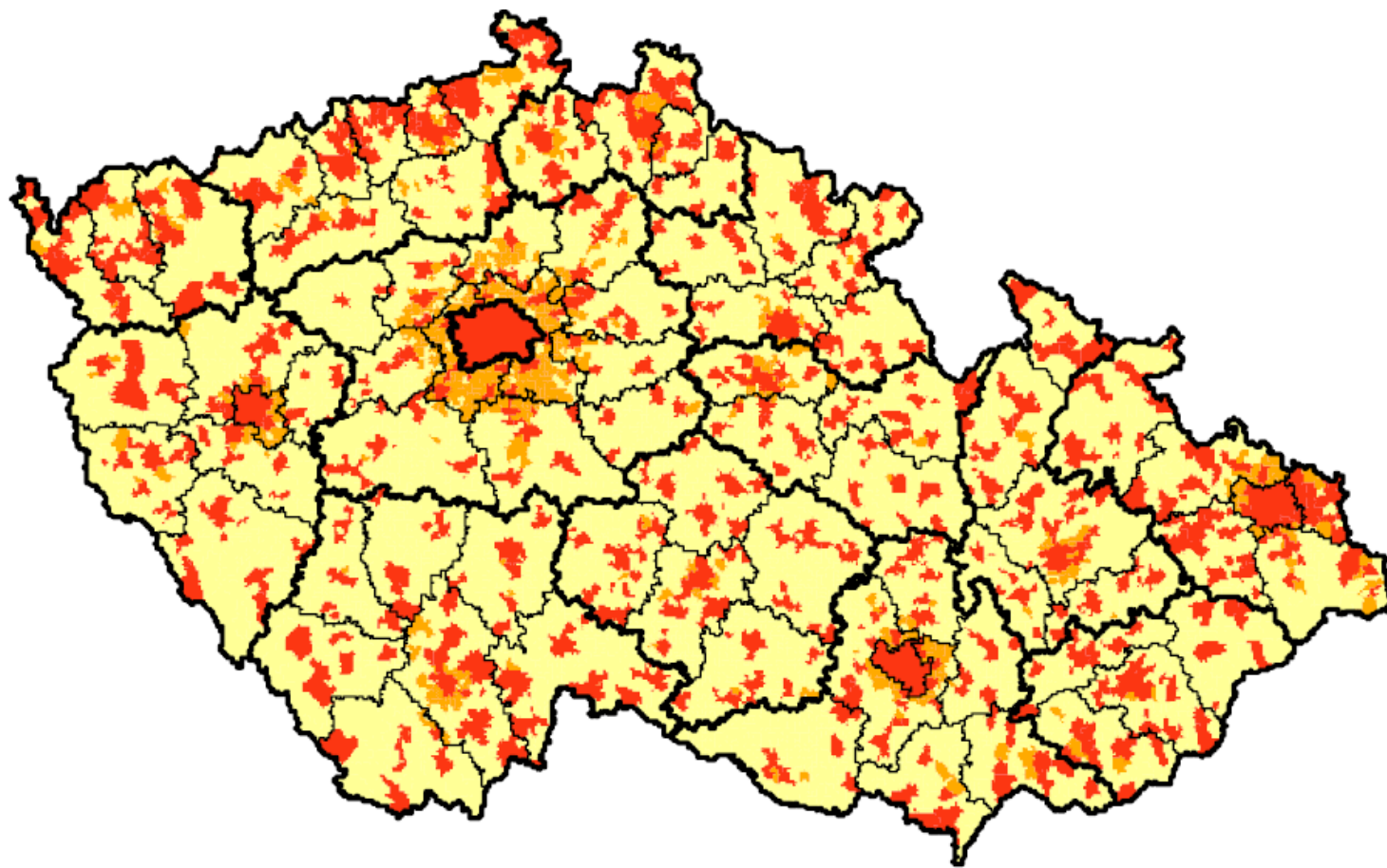
^{*)} Počty obcí jsou včetně krajských měst (jader jednotlivých zón); u Hl. m. Prahy vzdálenost vzdušnou čarou od středu města.

Získala-li obec **2 a více bodů**, byla zařazena mezi obce **přechodného typu**. Jedná se především o menší obce často s těsnou vazbou na krajské město a v menší míře i o větší obce (nad 3 000 obyvatel). V obou případech tyto obce obvykle procházejí dostatečným rozvojem, který je indikován větším růstem počtu obyvatel nebo vyšším počtem dokončených bytů.

Venkov = obce do 5 000 obyvatel na základě 4 kritérií a obce přechodné na základě dalších 4 kritérií

stav k 1. 1. 2007

	Počet obcí			Počet obyvatel			Výměra (ha)		
	celkem	přechodný prostor		celkem	přechodný prostor		celkem	přechodný prostor	
		celkem	v %		celkem	v %		celkem	v %
Česká republika	6 249	516	8,3	10 287 189	472 354	4,6	7 886 702	443 618	5,6

Prostor:

městský

přechodný

venkovský

Nejčastěji jsou venkov a periferní oblasti vymezovány na základě:

- a) počtu obyvatel obce nebo hustoty osídlení, případně kombinace těchto dvou ukazatelů,
- b) statutu dané obce, podle právních norem příslušného státu,
- c) charakteru a hustoty zástavby a architektonického rázu obce,
- d) podílu přírodních ploch nebo zastavěných ploch na celkové rozloze obce,
- e) zohlednění infrastruktury, občanské vybavenosti obce a dostupnosti služeb (z nekomerční sféry např. školství, zdravotnictví, soc. péče, kulturní a sportovní zařízení),
- f) institucionálního vybavení obcí (např. matričním či stavebním úřadem, poštou),
- g) dopravní dostupností nebo vzdáleností od větších center,
- h) vyjížděky a dojížděky do zaměstnání,
- i) zaměstnanosti v sektorech a odvětvích,
- j) intenzity bytové výstavby,
- k) *věkového složení obyvatelstva,*
- l) *přirozeného a migračního přírůstku obyvatelstva,*
- m) *vzdělanostní struktury obyvatelstva,*
- n) *míry nezaměstnanosti,*
- o) dalších sociálních, ekonomických, demografických a environmentálních indikátorů
- p) různých kombinací více kritérií.

Charakteristiky českých sídel

- Průměrný počet obyvatel obce je 1 685.
- Medián populační velikosti obce je 420 obyvatel.
(tedy více než polovina obcí nedosahuje počtu 420 obyvatel).
- Z toho plynou problémy, které musí malé obce řešit.
- Podobnou strukturu osídlení v EU má jen Francie a Slovensko.

Problémy plynoucí z volby kritérií 1/2

- Co zvolit? Hustotu obyvatelstva, počet obyvatel či statut sídla? A jaké hranice (hodnoty) definovat?
- Obcí, které mají méně než 2000 obyvatel je v ČR 5615, z toho je 57 měst.
- 137 měst má v ČR méně než 3000 obyvatel.
- 76 měst má méně než 3000 obyvatel a zároveň hustotu obyvatelstva nižší než 100 ob/km².

Problémy plynoucí z volby kritérií 2/2

- 4925 obcí má hustotu nižší než 100 ob/km², z toho je 113 měst.
- Největší obce, bez statutu města (Jesenice, Praha-západ 8 228 obyvatel, Petrovice u Karviné 5 334 obyvatel) a nejmenší obce se statutem města (Přebuz, okr. Sokolov 75 obyvatel, Loučná pod Klínovcem, okr. Chomutov 116 obyvatel).
- Proto je třeba volit kritéria a jejich hodnoty podle jejich zjistitelnosti a hlavně **účelu (a instituce)**, pro jaký má vymezené území sloužit. Jinak bude venkovský prostor definovat občan, urbanista či starosta obce a jinak úředník ministerstva či EU.

Zásadní trendy malých obcí 1/2

- **postupné stárnutí obyvatelstva**, rychlejší než u celkové populace,
- **úbytek schopností poskytovat služby** obecně i služby na určité úrovni
- **rostoucí převaha obytné a rekreační funkce** nad funkcemi ekonomickými a obslužnými,
- **rychlý úbytek pracovních míst** a následné zvyšování vyjížďky obyvatel za prací, rostoucí závislost na mikroregionálních a regionálních střediscích,
- **malá diverzifikace pracovních míst**, nízké příjmy a vyšší míra dlouhodobé nezaměstnanosti, omezená dostupnost a kvalita služeb podporujících podnikání

Zásadní trendy malých obcí 2/2

- **snižování úrovně dopravní obslužnosti** veřejnou dopravou,
- **obecný nedostatek finančních prostředků** k zajištění základních funkcí a rozvojových záměrů (obtížný přístup k úvěrům i nedostatek vlastních finančních zdrojů na spolufinancování projektů dotovaných státem). Především nedostatek finančních prostředků způsobuje také menší úspěšnost malých obcí při čerpání dotací z různých státních podpůrných programů a strukturálních fondů,
- **ztížené podmínky pro výkon státní správy** a samosprávy,
- **omezená soběstačnost** v plnění potřebného rozsahu uložených funkcí.